



PROF.DR.MİTHAT MELEN'LE TÜRKİYE'YE İKTİSADİ BAKIŞ

Leyla TAVŞANOĞLU
Gazeteci

Prof. Dr. Mithat Melen iktisat hocası. Uzun yıllar İstanbul Üniversitesi'nde dersler verdikten sonra şimdi Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF hocaları arasına katıldı. Uluslararası ilişkileri doğru okumasıyla tanınan hoca yıllar önce dünyaca ünlü sosyalist kuramcı Prof. Marcel Liebman'ın Hür Brüksel Üniversitesi'nde (Libre Universite de Bruxelles) öğrencisi olmuş.

Mithat Hoca'yla ateş topuna dönen bölgemizde Türkiye ekonomisinin durumunu, yakın gelecekte dünyayı nelerin beklediğini konuştuk. Mithat Hoca'nın önemle vurguladığı husus Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının “Yurtta sulh, cihanda sulh” ilkesinin yüz yıl sonra da Türkiye'nin ayakta kalmasını sağlayan hayati hedef olduğu.

Son zamanlarda alış veriş durgun, otellerde doluluk oranının neredeyse yüzde 20'lere indiği belirtiliyor. İnsanlar otomobillerini trafiğe mümkün olduğu kadar çıkarmamaya dikkat ediyor. Önce Cumhurbaşkanlığı, ardından iki genel seçim, bu ara AB'yle ilişkilerin neredeyse donma noktasına gelmesi, Suriye iç savaşı ve son olarak Rusya'yla ilişkilerin iyice gerginleşmesi Türkiye ekonomisini nasıl etkiler?

MELEN- Çok iyi gözlemlemişiniz. Bu boşluk aslında insanların korktuğunu gösteriyor. Dediğiniz gibi Türkiye son bir buçuk yıl içinde üç seçim geçirdi. Bir kere bunlar piyasalarda yavaşlamaya sebep oldu. Ayrıca dünyada çok önemli olaylar oluyor. İki buçuk milyon Suriyeli göçmen Türkiye'de. Bir kısmı Avrupa kapılarına dayanmış.



Hem Türkiye’de hem Lübnan’da hem Paris’te patlamalar oluyor; terör tırmanıyor. Bir yandan Türkiye’nin güneyinde ciddi bir savaş sürüyor. Bu savaşın içinde ABD, Rusya, Fransa, İngiltere neredeyse herkes var. Bütün bunlara rağmen Türkiye ekonomisi ayakta kaldıysa bunu bile başarı olarak görmek lazım.

İyi de döviz kurlarının önlenemez yükselişi de başarı mı?

MELEN- Bakın, dünyadan bakınca Türkiye bir savaşa girmek üzere değil, savaşın içinde görünüyor. Biz bunu fark etmiyoruz ama özellikle yatırımcı gibi çok hassas bir yapının bu gelişmelerden etkilenip yatırımlarını durdurduğu ve beklemeye girdiği de bir gerçek.

Dünya savaş tamtamlarının çalındığı bir döneme girdi. İstanbul Boğazı’ndan dikkat edin, sürekli yabancı bandıralı askeri gemiler geçiyor. Böyle tatsız dönemlerde ekonomiler duraklamaya giriyor.

Bu arada önemli bir noktayı vurgulamakta yarar var. Türkiye 80 milyon nüfuslu bir ülke. Kişi başına bir ekmek düşse 80 milyon ekmek eder. Onun için bu ülke üretmeden ve tüketmeden duramaz. Öte yandan Türkiye petrol ve doğal gazda dışa çok bağımlı bir ülke. Bir türlü enerji sorununu halledemedi. Bütün bunlara rağmen Türkiye ayakta kalıyor. Son krizlerden en az etkilenen ülke oldu.

İyi de böyle kırılğan bir ekonomiyle nasıl oluyor da Türkiye hala krizlerden en az etkilenen ülke olabiliyor?

MELEN- Türkiye’nin çevresi böylesine ateş topuysa tek güvenli liman ülkemiz olarak ortaya çıkıyor. Ki görece olarak öyle. Güneye bakın, savaş; kuzeyde Rusya Ukrayna’yla savaş halinde. Keza Azerbaycan’ın, İran’ın sıkıntıları var.

Avrupa tarafı görece sakin görünüyor ama orada da ekonomik göçme yaşıyor. Sadece Yunan değil, Portekiz, İtalyan, hatta Fransız ekonomileri sallantıda. Fransa’da son seçimlerde aşırı sağ yükselişe geçti. İnsanlar işini aşını kaybedip bir de üstüne terör eklenince yabancı düşmanlığı başlıyor. Bu karışıklıkların çoğunun altında ekonomik sorunların yattığını da unutmamak gerekiyor.

Özetlersek, dünya zor bir döneme giriyor. 2016 için benim belirli öngörülerim var. Türkiye dahil, artık bu sistemin, düzenin değişeceğini tahmin ediyorum. Bir kere dünyadaki ekonomik teoriler artık dünyanın ekonomik sorunlarına çözüm bulamaz hale geldi. Dolayısıyla yeni teorilere ihtiyaç var. İkincisi, statik düzenden dinamik ardından da kaotik düzene geçen dünya artık sanayi devrimi sonrası eğitim sistemiyle yönetilemez halde.

Yani liderlik ve yönetim eksikliği ya da zafiyetinden mi söz ediyorsunuz?



MELEN- Evet. Liderliği sadece ülkenin başına geçmek olarak almamak lazım. Liderliği beceremediğimiz sürece sorunları çözemiyor, arkanızdan kimseyi sürükleyemiyorsunuz.

Yakın geçmişte Reza Zarrab-Babek Zencani skandalı patlak verdi. Biliyorsunuz, bu ikili dünya piyasalarına kayıt dışı milyarlarca dolar para sokup piyasaların dengesini bozdular. Yine birileri, Irak merkezi hükümetinin bilgisi dışında Kürt petrolünü neredeyse dünya fiyatlarının yarısı oranında dünyaya pazarladı. Bütün bu yapılanlar yanınıza kar kalır mı?

MELEN- Gerçekten dünya devleti olacaksak şu Doğu'nun yolsuzluk geleneğini sırtımızdan kesinlikle atmamız lazım. Dünya da olmuyor mu? Oluyor. Ama dünyada olduğu zaman bir taraftan medya ve iç demokratik sistem, sivil örgütler, parlamentolar bunun üstesinden geliyorlar. Biz bunu çözemiyoruz. Yapanın yanında kar kalıyor.

Bu sadece siyasetçi için değil, iş adamı, sıradan vatandaş için de geçerli. Toplum bireysel olarak vicdan ve teşebbüs özgürlüğüne kavuşamadığı sürece nemelazımcılıkla karşılıyor. Biraz da benim olsun, diye payımı istiyor.

Ama burada biz dünya piyasalarını alt üst etmekten söz ediyoruz...

MELEN- Bireysel ahlak kavramını iyi öğrenmemiz lazım. Bunun okulu yok. Yine de şöyle bir yöntem izlenebilir: Liselerde hukuk, ekonomi dersi vererek başlamak. Hukuk, adalet, verimlilik, etkinlik, ekonominin iliklerimize işlemesi lazım. Bu iş başka türlü olmaz.

Arada bir birilerini yargılayıp hapse tıkmakla da bir yere varılmaz. Çalanın, yolsuzluk yapanın yanına kar kalıyorsa, bu yapılanları toplum unutuyorsa ya da toplum bu çalınandan biraz pay da bana versin diyorsa bu işi çözemeyiz. Sadece demokratik değil, vicdani ve ahlaki bir terbiye gerektiriyor.

Belli şeylerde kendinize hak görüyorsunuz. Üretmeden kazanmak, emek vermeden çok şeye sahip olmak... Çevremde gençlere bakıyorum. Önlerinde yanlış örnekler var. Üretmeyecek ama tüketecek. Çalışmayacak ama sınıf geçecek. 21. Yüzyılda böyle bir yapı uzun süre başarılı olamaz. Bu çağ elektronik çağı. Elektronik çağına göre de demin dediğim kaotik yapının içinde o kaotik yapıyı anlayabilip çözebilecek liderliğe ve insan alt yapısına ihtiyaç var. Biz onları da üretmedik.

İyi de koskoca 80 milyonluk Türkiye'de nitelikli insan hiç mi yetişmedi?



MELEN- Olmaz olur mu? Var tabii. Ama onları da ucuz nedenlerden dolayı harcıyoruz. Çünkü işimize gelmiyorlar. Vasatizm ya da mediokrite Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri.

Sadece Türkiye'de mi? Bütün dünyada mediokrite yükselişte değil mi?

MELEN- Biraz önce bir şey söyledim. Sanayi devrimi sonrası eğitim sistemiyle 21. Yüzyılın kaotik yapısının sorunlarını çözmek mümkün değil. Dünyada sanal bir zenginlik yaratıldı. Bununla ne yapıldı? Evet, bir bolluk geldi ama bunun hiç bir karşılığı yoktu.

ABD ekonomisi bile bu sanal bolluğa dayanamadı ve neredeyse batma noktasına geldi. O ünlü konut ve Wall Street krizlerini hatırlayın.

Ya Türkiye?

MELEN- Etraftaki bütün bu sorunlar nedeniyle Türkiye'ye giren sıcak bir para var. O parayla da ekonominin dışlıları yağlanıyor. Ama bu ne zamana kadar sürer? Bütün bunlar ortada ve net. 2016 Türkiye ve dünya için kritik bir yıl. Siyasi, ekonomik yapıları değiştirebilecek önemli bir sürece giriyoruz. İnşallah bir de savaş çıkmaz.

Ashında hepimiz biliyoruz ki bir savaş var da bu küresel hale gelir mi?

MELEN- Dua edelim de olmasın. Bu duruma düşmek de çok kötü. Bakın, mesele sadece ekonomik değil aynı zamanda ahlaki çöküntü. Bu çok önemli. Dinin kendisi de bir ahlaki felsefe. Bir taraftan çok dindar olacaksınız ama öbür taraftan da her türlü hırsızlık ve soysuzluğu yapacaksınız. Olmaz.

Tamam da ama onlar da o hırsızlık ve soysuzluğu cihad için yaptıklarını savunuyorlar...

MELEN- Ben bir din âlimi değilim. Okuduğum kadarıyla Kuran hiç öyle bir şey demiyor. İşinize geldiği gibi tefsir ediyorsanız o başka. Felsefenin aslı da bu.

Şöyle bir gerçek var. Dünyada Müslüman nüfusun sayısı arttıkça gayri Müslim nüfusun ciddi rahatsızlık duyduğu belli. O rahatsızlık karşısında Müslümanların tepkisel davrandıkları da bir gerçek. Bunlar her açıdan çok yanlış.

Yine birinci kareye dönüyoruz. Vicdan hürriyeti, teşebbüs özgürlüğü önemli. Artık dünya başka sorunlarla cebelleşiyor. Yaklaşık sekiz milyar olan dünya nüfusunun yarısı ayda 300 doların altında bir parayla varlığını sürdürmeye çalışıyor. Kişi başına düşen gelir de öyle. Dünya nüfusunun yüzde biri neredeyse dünya gelirinin yüzde 90'ını, geri kalan yüzde 99 ise yüzde 10'unu alıyor. Her geçen gün zengin daha zengin, fakir daha fakir oluyor. Yoklar varlara karşı çıkıyor.



Bu iletişim çağında bu durum çok geniş kitlelere yayılıyor. Benim Van'daki hemşerim Brezilya'da kışların sıcak ya da soğuk geçmesiyle ilgileniyor. Brezilya'da kışlar soğuk geçerse içtiği kahvenin pahalılanacağını biliyor. Dünyada petrolden sonra en büyük ticaret kahve ticaretidir. Basit gibi görünüyor ama öyle değil. Onun için dünya o kadar küçük köy oldu ki bu köyün sorunları ve bu sorunları çözecek politikacı tipi de daha ortaya çıkmadı. O hala gününü gün etmeyi, biraz daha fazla iktidarda kalmayı istiyor. İnsanlar iklim konferansları toplayıp sorunlara çözüm arıyor ama biz hala oturuyoruz.

Paris'teki iklim konferansında görüşülen bazı konuları yakından dinledim. Amerikalı bir takım belediye başkanları iklimlerin değiştiğini, bu değişim yüzünden kasırgaların, tayfunların çok daha şiddetli ve can alıcı olacağını, bunlara karşı ciddi önlemler almak gerektiğini söylüyorlardı. Aklıma takılan soru, bunlardan yakınmalarına rağmen federal hükümete başvurup Kyoto Antlaşması'nı ABD'nin yıllardır onaylamayı reddettiğini sormayı neden akıl edemedikleri oldu...

MELEN- Evet de bir de bunların maliyeti var. Çin'de 1.6 milyar insan yarıyor. Orayı neyle ısıtacaksınız? Mecburen katı yakıtı yöneliyorsunuz. Nükleer santralin maliyeti çok yüksek. Ayrıca hep siyasi mülahazalar var. Türkiye'de de nükleer santral yapımının yıllarca gecikmesi siyasi mülahazalar yüzünden. İran'ın başı da nükleer enerji yüzünden ABD'yle derde girmede mi? Neden? Çünkü nükleer enerji atom bombasına dönüşebilir.

Bütün bunlarla dünya dengesi kurmak ve bu denge içinde Türkiye'nin ayakta kalmasını sağlamak öyle kolay iş değil. Ben enerji meselesine çok önem veriyorum. Bütün madenleri dahil etmek koşuluyla 150 milyar dolarlık ithalatımızın içinde enerjinin payı 50 milyar dolar.

Bizim ihracatımızın yüzde 70'ini ithalat karşılıyor. Ama gün geçtikçe ihracatımızın da dolar başına enerji maliyeti yükseliyor. Pahalı enerji üretiyoruz.

ABD'de elektriğin KW/saat 2 cent'ken Almanya, Fransa, Belçika'da dört cent İstanbul'da 12, Van'da 15 cent.

Bu ne demek peki?

MELEN- Rekabet edememek demek. İstanbul gibi bir kentte elektriğin hem 12 cent maliyeti var hem de ikide birde elektrik kesiliyor. Yirmi birinci yüzyılda bir büyük şehirde böyle bir şey olabilir mi? İş gerçekten ciddi. O zaman da var olan politikaları gözden geçirmemiz, kafaları 21. Yüzyıla adapte etmemiz lazım.



Bakın, üniversitelerimiz dünyayla rekabet edemiyor. Bunun için insan yetiştirmiyoruz; yetiştirdiğimiz insanları kullanmıyoruz, kaçırıyoruz. Bunları siyaset çemberinin içinde değil, dışında görüp değerlendirmek ve ona göre önlem almak lazım. Şimdiye kadar söylediğim hiç bir söz siyasi değil. Ama bunları siyasi olarak algılayan da bir yapı var. Oysa bu sözlerden yararlanmalılar.

İstanbul'da iki komşu evin gelir farkı bire 10'sa orada bir maraza çıkacaktır. Bunun adını Alevilik-Sünnilik, Türklük-Kürtlük koymamak lazım. Konu gelir uçurumuysa mesele para demektir. Önce eşit hak, insanca yaşama diyelim, adını öyle koyalım.

Bu söyleyeceklerimi sevmeyebilirler ama yıllarca öyle uydurma işlerle uğraştık ki... Otuz yıl baş örtüsü, Kürt-Türk, şeriat dedik. Ekonomik olarak vakit kaybettik. Türkiye'nin kalkınması geriledi, dünyayla daha az rekabet eder hale geldi. Ve en acısı da Türkiye aydın sınıfını kaybetti.

Ortaya kendine aydın diyen uydurma bir takımadamlar çıktı...

MELEN- Aynen öyle oldu. Bu dediklerimin siyasetle ilgisi olmadığı için siyasilerin bunları daha ciddiye almaları lazım.

Türkiye'de bir hükümet seçiliyor. Seçimin ertesi günü ABD Sözcüsü basın özgürlüğünden bahsediyor. Bu ne diplomatik jargona ne bir şeye uyar. Ama ne yazık ki hala o en temel meseleleri çözememişiz. Herkesin kendine çeki düzen vermesi lazım.

Ben bunları söylerken iktidardaki siyasiler alınabilir. Aynı sözleri muhalefete de söylüyorum. Hangi konuda ne planınız var? Kürtler deniyor. Bence bu çok ırkçı bir yaklaşım. 21. Yüzyılda ırk, dil, din ayrımı çok modası geçmiş kavramlar. Ama Türkiye'nin ana sorunlarını çözecek hangi yaklaşımlarınız var? Bir söyleyin de biz de öğrenelim.

Misal. Madencilik için ne söylüyorsunuz? Hiç bir şey. Okullar için ne söylüyorsunuz? Hiç bir şey.

Elli küsur yıl önce gazete haberleri grizu patlamalarında ölen madencilerle doluydu. Bugün gelinen noktada bir gelişme var mı?

MELEN- Yok. Nasıl olsun ki? 1954'te Güney Kore, İtalya, Türkiye kişi başına düşen milli gelirden yaklaşık aynı düzeydeydi. Aradan 61 yıl geçti. Türkiye en altta. İtalya ve Güney Kore bize beşer altışar fark atmış. Demek ki burada var bir bozukluk.

Kaç tane uluslararası markanız, uluslararası çapta yetiştirdiğiniz insan var? Viyana'nın nüfusu 1.5 milyon, İstanbul'un en az 15 milyon. Viyana'da her gece 60 tiyatro, konser, müzikal, opera, bale sahne alıyor. Ünlü yılbaşı konserleri o kadar popüler oldu ki sokağa taşdılar. Halka dönmek bu.



İstanbul'da kaç tane müzikaliniz, kaç tane tiyatrouz, kaç tane operanız sahne açıyor her akşam? En basitinden söyleyeyim. Daha AKM'yi (Atatürk Kültür Merkezi) yapamadınız. Elalemi eleştirmekle olmuyor.

AB'ye girelim diyoruz. Ama AB açısından baktığınızda esas kültür farkı ortada. Bana, o defteri kapatıyorum, diyebilirsiniz. O da benim için en büyük tarihi yanlışlardan birisi olur. Sadece siyaset açısından değil, ekonomik açıdan. Türkiye'nin gerçek pazarı Avrupa ve Akdeniz Havzası'dır. Türkiye oralara mal satmazsa ayakta kalamaz. Bir kere coğrafi yakınlığınız var.

AB'yi bırakın Rusya'yla, İran'la durum farklı mı?

MELEN- Türkiye'de kaç kişi Farsça biliyor? İran'da Türkçe bilen çok. Rusya'yla bir dönem çok yaklaştık. Büyük ticaret ortağı oldu. Hangi üniversitemizde Rusya araştırmaları yapılıyor? Rusya'da ise pek çok üniversitede Türkiye araştırmaları yapıldığını biliyorum. Bakın, dünyayla böyle entegre olamazsınız. Sadece dünyada kurulan oyunların aktörü olabilirsiniz.

Bir noktaya daha dikkat çekmek istiyorum. Arap macerası ABD'ye hayır etmemiş de size mi edecek? Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları, "Yurtta sulh, cihanda sulh" diyerek bir hedef ortaya koymuş. Bu devlet öyle kurulmuş.

Ama birileri de "Yurtta sulh, cihanda sulh" lafından rahatsız olduğu için "komşularla sıfır sorun" demediler mi?

MELEN- Mustafa Kemal de İnönü de dahil olmak üzere siyasileri eleştirebilirsiniz. Ama neredeyse 100 yıl sonra bile o politikaların doğru olduğu görülüyor. İttihat ve Terakki'nin Pan-İslamizm, Pan-Türkizm yanlışlarının nelere mal olduğunu bildikten sonra "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesiyle yeni bir ulus devlet kurulmasının nedeni ortaya çıkıyor.

Bu bile çok önemli bir ders. Siz Atatürk'ü beğenmeyebilirsiniz. Ama 100 yıl sonra bile bu coğrafyada laik bir ülke olarak başka türlü ayakta kalmanızın mümkün olmadığı da ortaya çıktı.

